

Душанка Огар

НАРОДНА НОШЊА БИЈЕЛОГ ПОЉА

Осврт на методологију прикупљања грађе на терену

У вези с пројектом Одбора Црногорске академије наука и умјетности за проучавање „Етнолошких одлика СР Црне Горе“ учествовала сам, од 9 до 15. октобра 1986. године у научноистраживачком раду на подручју бјелопољске општине. Задатак ми је био да проучавам народну ношњу православног и муслиманског живља. Обишла сам шест села (Павино Поље, Сутиван, Равну Ријеку, Бистрицу, Лозну и катун Корита) прикупљајући податке о народним ношњама *методом усмене анкете-интервјуом и директним непосредним посматрањем*. Казивачи су ми биле старије особе које данас носе делове ношње или су до скоро носиле. Ради проверавања чињеница настојала сам да групно испитујем више казивача. Имала сам око 25 казивача. У овом чланку је углавном теренска грађа.

Географско подручје Бијелог Поља чини планинско земљиште у које се усекао средњи ток реке Лима, правећи пространу и плодну бјелопољску котлину. Природа земљишта, са богатим и сочним планинским пашњацима, омогућила је развитаку сточарства које је од старине основно занимање сеоског становништва. Вуна и кожа, као основне сировине за израду ношње и обуће, још у XVII веку¹ су караванима извожене преко Новог Пазара за Дубровник и Млетке.

Бијело Поље са шест проучаваних села представља етнички мешовиту област са богатом и свежом етнографском грађом. У њој се запажају различити културни утицаји који су изражени и у народној ношњи. У граду су преовлађивали муслимански културни утицаји, а у селу су ти утицаји били мањи, јер је било више православног живља пореклом из разних црногорских и брђанских племена.

Бјелопољско подручје је неиспитано у погледу народне ношње. Испитивала сам ношњу с краја XIX и почетком XX века. Карактери-

¹ Милисав Лутовац, Вихор и Корита-антропогеографска испитивања, САНУ, СЕЗБ књ. LXXXI, Одељ. друшт. наук. Насеља и порекло станов. књ. 40, Београд, 1967, 32, 33, 63...

стична је *сукнена-пртена ношња*, прављена од вуне, конопље, лана, памука и у новије време од свиле. Жене су ткале вунену рашу, узину и сукно као и ланено, конопљано и мешано платно у две и четири нити. Саме су кројиле и шиле све до појаве сеоских терзија. Од конопље, лана и памука су прављени хаљеци који се носе до тела (кошуља, гаће „свитице“, сукња...), а горњи хаљеци су од вунених тканина — сукна и узине. Сукно се морало и „уступати“ и од њега се кројило мушко одело, кабанице и поњаве за покривање.² Осим жена одећу су израђивале и сеоске терзије. У Павином Пољу³ терзије су били Милисав Шарчевић-Шарац, Ђорђе Лековић, Петра Перишић, Аница Петра Кнежевића и Радомир Перунчић из Граба и данас шије. Кнежевић Јаков у Ораховици⁴ је шио на руке мушко одело (копоран сукнени капут, гаће...). Радош Јеремић⁵ из Мајсторовине под Бјеласицом кроји и шије „за дан“ чакшире. Позната ткаља и „шваља“ у области Бистрице је „најбоља дјевојка“ Дрануна Станишић. Ношњу су шили и Душан Маслак из села Црвско (пут Сјенице), Анто Гребовић из села Гргаје (пут Сјенице) и Јефто Ђаловић из Корита (код Бијелог Поља).⁶

Осим вунених тканина муслиманке су ткале позната памучна, свилена и ланена платна од куповног концa: „малтез“ бели конац у тубе 1—3 кг, „крмез“ црвени конац за чаршаве, таваје и бошче и „ћенар“ бели „као снег“ конац за кошуље. Платно „без“ су куповале у продавницама у Бистрици, Бијелом Пољу, Новом Пазару, Сарајеву и Дубровнику. Кошуља „безана“ се прво и више користила код муслимана него код православних. Познате сеоске терзије за муслиманску ношњу су били: Сермо Ђоровић из Ивања-Лозна, Хајро Шахман из Лозне, Хемдо Длакић из Бијелог Поља (шио мушко одело, капуте) и Суљо Кајић из Иванграда (правио фермене).⁷

Жене су саме бојиле сукно, узину и платно у куповној „карабоји“ и у природним биљним бојама. Прво би се растопила карабоја-зелена галица и у том раствору је стајао материјал 24. часа, да би се после тога сушио, па онда бојао. Карабоја је служила да би се боље примила боја. Најчешће се користила црна боја, а правила се од листа и коре јове, јасена и руја. Од ораховог листа се добијала мрка боја, па отуда и народни назив за бојење „мрчено“.⁸

² Позната је била ступа за ваљање сукна код СИМОВИЋА у Стијене-Лижеска код Томашева... податак добила од Полексић Миродије, Павино Поље.

³ Податак добила од Полексић Миродије, Тадише Лековића, Пунише Смиљанића из Павиног Поља.

⁴ Податак добила од Руже Радевић, Кнежевићи-Луке, Сутиван.

⁵ 1985. године је за 1000. динара сашио чакшире са гушама Жељку Мимићу из Равне Ријеке. За чакшире је коришћено сукно његове бабе Новке Мимић, која је ткала сукно пре педесет година (она је стара око 90 г.). Чакшире смо откупили за Етнографски музеј СР Црне Горе (први примерак таквих).

⁶ Податке добила од Бандић Синана, Чиндрак Заима и Ђаловић Саве из Бистрице.

⁷ Податке добијала од Чебе Кајић из Лозне, Косе Бандовић из Лозне...

⁸ О бојењу највише су ми казивали Петар Јуришевић и Драго Адамовић из Бистрица.

Женска народна ношња и украшавање

Код православних девојаке и жене су мазале лице и косу маслом, скорупом, киселим млеком и медом.⁹ Косу су девојке чешљале у две плетенице и омотавале их око главе од потиљка ка челу. На глави се носила *бела марама* (са и без реса) или *шарена куповна*. На дан венчања девојка косу обрће напред и омотава је од чела ка потиљку. У плетенице се уплитала црна или мрка вунена узица. *Црна или мрка марама-крпа* се носила од дана венчања па до смрти¹⁰, а у селу Бистрици у зимском периоду „преко свих крпа“¹¹ се носила *платнена марама-кушак и шал* од разнобојне вуне (1 × 1 м).

Код муслимана девојка је чешљала косу на криви раздељак — на десно, а плетенице су падале низ леђа. Невеста и удата жена се чешљала на прави раздељак — по средини главе, а изнад ушију коса се секла у „золуфе“ који су допирали до пола образа. Плетенице су падале низ леђа као и код девојака. Девојке и млађе жене су носиле *шамију са ојама* од белог платна „малтеза“ или *ткану ишарану-балучену мараму* (80 × 80 цм), а везивала се испод плетеница на леђима. Украсне ојице чине руб марами, а хеклане су од разнобојне свиле у виду цветића и листића.¹² Старије жене носе белу шамију са црним ружама и завијају је преко браде, а у кући крајеве мараме пребацивају на теме главе. Невеста је на дан удаје морала обојити косу каном као и нокте. Коса се бојила још и са „прављеником“ од орахове коре. Невеста и жена је носила на глави *тепелук-мали фес* од црвене чохе, поткићен дукатима. На врху феса је *сребрни соргуч* богато украшен и урезан, са крацима на којима су ситни трептали *златни новчићи урубије*. Најчешће их је девет комада. Испод новчића-дуката на челу је био *велики златни новац махмудија* или *златна петолирка*, што је зависило од могућности породица.¹³ На тепелуку су још и *сиљани-украшни вез* од перлице и стаклића у боји. Тепелук се везивао за главу врпцом од платна испод плетеница на потиљку. Преко тепелука и преко лица се носила *црвена, свилена шамија или дувак* од црвене свиле украшен златом, шљокицама и невеста га је морала стално да носи¹⁴. *Металном излом дужине 7—8 цм* се придржавала шамија за тепелук. Игла је имала главу од стакла или

⁹ Од Тадише Лековића из Павиног Поља

¹⁰ Добила податак да су „црне крпе“ прихваћене од Црногорки, а да је раније жена из Санцака носила белу мараму, а само старе жене су носиле црну... Ружа Радевић из Сутивана.

¹¹ Податак добила од Саве Ђеловић из Бистрице

¹² Шамија са ојама под утицајем града, а балучена је тканина на селу... од Бандић Синана и Чиндрак Заима из Бистрице. Оје-„паланте“ је доносила невеста са спремом, комором, бошчалуком; позната је Хава Мустајбашевић из Лозне по ткању „фистанлука“—дарови за мужа и његову кућу... Чеба Кајић из Лозне

¹³ Невеста је морала у бошчалуку да донесе 1—3 махмудије, које су могле бити од 10 милиграма до 8 грама, а и момак је поклањао девојци дволирке и петолирке... Изет Кајабеговић из Бијелог Поља, Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице

¹⁴ Тепелук је морала да носи „од ујутро до увече, од увече до ујутро“ од једне до две и више године после удаје... Чеба Кајић из Лозне.

Бука Ракоњац у народној ношњи

ћилибара. Од накита муслиманке су носиле око врата *ђердан* урађен *сиљанима* (у граду богатије жене су имале „ниске“ од злата-дуката *шогована* и *петолирки* и носиле се преко прсију), у ушима „*менђуше*“ златне, на рукама *наруквице* и *прстење* (у граду од злата, а на селу најчешће од сребра)¹⁵.

До тела се носила дуга *кошуља* од конопље, памука, лана и куповног беза. Кошуља је кројена изједна или две поле са клиновима, који се протежу од пазуха до дна кошуље. Дуги рукави равно израстају из кошуље и завршавају се „*наруквицом*“. Православни кошуљу украшавају везом на колијеру, дуж прсију¹⁶ и на крају рукава. Вез је рађен у црном, црвеном и зеленом памучном концу, а понекад и у разнобојним ђинђувама. Кошуља муслимана је имала овалан изрез за врат и осим дуге кошуље користила се *кошуља свиленица* дужине до струка, кројена од памучног и свиленог ћенара, а украшена везом и златовезом око изреза за врат и на рукавима. Испод кошуље су се носиле *гаће* или се ишло без њих¹⁷. Дуге гаће су биле од лана или конопље до колена, испод колена до чланка од беза, а на дну ноговица (посебно муслиманска) била је хеклана чипка од памука у ширини „три прста“. Православни су место гаћа носили *подсукњу* од истих материјала као гаће са хекланом чипком (решпа, ршма) по дну и увек је била беле боје¹⁸.

Преко кошуље су носиле *јелек* и православке и муслиманке. Био је од црног сукна, код православних украшен уплетеним, црним гајтанима око изреза за врат, око изреза за руке, низ прси и по дну а муслиманке су јелек украшавале апликацијама од чохе и везом поред дугмади. Свилени-мерџали јелек га је заменио у градској муслиманској ношњи. Муслиманке су носиле *ђечерму* као свечани хаљетак и *џемадан* за сваки дан, а оба хаљетка су замењивала јелек. Ђечерма се израђивала од чохе и свиле (харе-тафта) и могла је бити богато украшена срмом и златовезом. Састојала се од леђа, двеју предњица и великог овалног крагна од кога се нису потпуно виделе предњице. Око струка се носио *ткани појас* ишаран вуном до два м, ширине до 15 цм. Муслиманке су користиле и појас од лана и свиле са ресама на крајевима (дуж. 10 цм — носи се са димијама). *Сукња* код православки је од тањег сукна-узине, а код муслиманки од конопље, лана или памука и позната под именом *фистан*. Девојка је носила шарену или црну сукњу као жена, а састојала се од 4—7 пола, тако да је била богато намрскана у струку и везивала се везицом-учкуром.¹⁹ Преко јелека код православки се носио *зубун* од црног, бордо и тегет сукна украшен црвеним гајтанима или *капут* од црног

¹⁵ Накит је био различите величине и дебљине... Изет Кајабеговић из Бијелог Поља

¹⁶ Код православки сам нашла да се вез на прсима зове „оплећак“ (у Бистрици и Сутивану) и „ошвице“ (У Павином Пољу и Равној Ријеци).

¹⁷ Да се ишло и без дугих гаћа добила сам податке у Бистрици и Павином Пољу.

¹⁸ У Павином Пољу... од Миродије Полексих

¹⁹ У Павином Пољу се носила и плетена сукња-котула-цупа од црне и зелене вуне... Миродија Полексих и Јулка Бараћа из Павиног Поља.

сукна.²⁰ *Запрега-кецеља* се носила преко фистана²¹ и састојала се од две поле ткане од беле и црне вуне. Ткање кецеље је било двојако: или је била ишпарана по целој површини или једнобојно са шарама на крајевима. Кецеља је имала украсне вунене *ките-ћубице* величине ораха и налазиле су се на средини бочних ивица.

Жена се код православних огртала (преко све одеће) *чурдијом* од црног сукна, шивеном конопљиним концем и била је без поставе, а код муслиманки је огртач *хрка-чохана црвена кабаница* са рукавима до лаката и постављена памуком²².

На ногама су се носиле вунене *чарапе, назувци, натикачи и опанци*. Млађе жене код православних су носиле ишпаране чарапе-доколенице, а најчешће су биле од црне вуне. Назувци (наглавци, приглавци) су од црне вуне са црвеним поплетом (Бистрица) или ишпарани на горњој страни (Павино Поље, Равна Ријека), а натикачи су били од било које вуне. Муслиманске чарапе су везене на чуљевима шаром цветића и плетеном шаром „гредом“ од беле, црвене и зелене боје. Чарапе су биле до средине листова. Назувци су шарени, а место натикача носили су обојке. Преко вунене обуће носиле су и православне и муслиманске жене опанке „чекркаше“ или „са кајасима“.

У периоду између два светска рата,²³ под утицајем градске муслиманске ношње, носили су се *димије, фереца* и *зар*. Димије су кројене од 5—12 метара свиле (куповни тафт, атлас). Испод њих се носила кошуља од домаћег платна или гаће. Са димијама улазе у употребу памучне чарапе и хулахопке, а носиле су се и ципеле и папуче. Фереца је била од црвене чохе или од црног и мрког куповног материјала. Састојала се из два дела: доњег који је у виду сукње-фистана и горњег који се носио преко главе, рамена и преклапао се тако да је падао низ рамена, а позади се везивао за доњи део. Фереца се облачила преко све робе. На лицу се носио зар-печа од тамне свиле или од црног и браон провидног платна. Величине је био 30 × 30 цм и покривао је чело и лице. Носио се са ферецом. Зар је штићу, крио жену од погледа мушкарца и странца. По кући се није носило.

Женска народна ношња с краја XIX и почетком XX века у изучаваним селима, код православних и код муслиманских, је иста или слична. Те сличности се огледају у материјалу, кроју, боји и називу (гаће, марама, кецеља, сукња, јелек, ткани појас, обућа). Муслиманке су се много више украшавале и китиле од православних жена. Поједини муслимански хаљеци су богатије извезени (јелек, чарапе), а под

²⁰ Капут је могао бити и плетен. Имао је дуге рукаве, на предњицама ревере и џепове... Ружа Радевић из Сутивана

²¹ За кецељу (запреге-ирами) код православки сам нашла само у Бистрици, исто је ткан од шарене вуне и покривала је жену до кукова и до ивице сукње... а кецељу-травезу су носиле само старије жене у Павином Пољу и била је од куповног, црног материјала...

²² Хрку-кабаницу код муслимана је добијала девојка на поклон од момковог оца... то су били ретки случајеви... Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице.

²³ Од 1900. године, а највише између два светска рата... Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице.

утицајем града на селу су се носили ђечерма, памуклија²⁴, џемадан, хрка-кабаница, димије, фереџа и зар. Од 1912. године на женској православној ношњи се осећа утицај црногорске народне ношње. Користили су се поједини хаљеци (корет од чохе, бустих од беџа, блуза са рукавима, јакета, долактица, црни вел и веома ретко појас ђемер) са сукненом народном ношњом, јер ретко је ко имао комплетну црногорску ношњу.

Мушка народна ношња

Момци су се шишали до главе, само би остављали ђубу више чела, ожењени и старији су редовно шишали косу, а чешљали су је највише од чела ка потиљку. Срамота је било да мушкарац буде без капе²⁵. Православни су носили на глави „турску“ капу ђулаф²⁶ начињену од уваљене беле вуне. Од 1912. године носила се шајкача од маслинастог или црног сукна и шишак црногорски — капа (около црна, озго везена).²⁷ Око капе се обвјао шал-завијуша плетен или ткан од вуне са извученим жицама и са ресама. Био је дужине 1—1,5 м и омотавао би уши, браду, главу и чело; носио се само зими. Јакуљача изједна капа и шал, плетена на две или пет игала са изрезом за лице, носила се у Павином Пољу. Досезала је до рамена, а данас је носе старци.²⁸

Муслимани су такође носили на глави вунени бели ђулаф, који су куповали у Новом Пазару, и фес од црвене чохе. На врху феса се налазила богата кићанка пухђула (пушђула) са црним, свиленим ресама. И муслимани обавијају бели, ткани шал око капе, само је дужине 4—5 метара. Омотај око главе се звао чалма и данас планинци омотавају шал око ђулафа и феса.²⁹ Старији људи су за шал користили и ткани, ланени, вишебојни појас дужине до 10 м, ширине до 15 цм.³⁰

Кошуља се најчешће носила до тела³¹. Била је дужине до колена, кројена „из цијела“ из једног комада леђа и предњице са бочним клиновима. Рукави су били из једног комада, дути и широки са „тас-лицама“ при дну. Кошуља је без крагне са малим „руским“ колијером и копчањем дуж прсију. Иста је била и код једних и код других, најчешће од конопље док нису ушле у употребу и ланене, памучне и

²⁴ Памуклија је била од куповне мрке тканине са поставом од памука. Имала је дуге рукаве и њу су носиле старе жене... Чеба Кајић из Лозне.

²⁵ Податак забележила у Бистрици... Тофил Ђаловић и Петар Јуришевић.

²⁶ Новка Минић из Равне Ријеке

²⁷ Муслимани описују ношњу православних као „ношњу између српске и црногорске“... Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице.

За вез на црногорској капи сам забележила два тумачења: „само слога Србина спашава“ и „Србин Србина сјекиром сјече“ — податке добила од Тофила Ђаловића из Бистрице. Прво тумачење је православних а друго муслимана.

²⁸ Тадиша Лековић из Павиног Поља

²⁹ Чеба Кајић из Лозне, и Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице.

³⁰ Шела Већировић и Лале Халиловић из Сутивана.

³¹ Плетену вунену поткошуљу беле боје носили су мушкарци у Павином Пољу, изузетно коротници у црној вуни.

Миле Ковачевић из Ораховца у црногорској народној ношњи коју израђује
Радмила Ракочевић из Бијелог Поља — ношња израђена 1986.

куповне. Муслиманске су богатије везене око изреза и на таслицама или је уместо веза, нашивана чипка.

До тела су ношене и *дугачке гаће* од конопље, лана и беза, исте код православних и муслимана само се код православних још зову гаће „свитице“. Увек су код православних биле од домаћег платна и свака је жена кројила и шила гаће својим укућанима. Кројене су из три дела и с прорезом. *Чакшире* су се носиле преко гаћа,³² исте код православних и код муслимана. То су *чакшире са гушама* (пантоле) од црног сукна, француског кроја — уз тело — са бочним испупчењима на висини колена. Испод колена су уз ногу и копчане дугмадима. Идентичне су и *чакшире (панталоне-рајтозне)* од сукна (код православних) и црне чохе (код муслимана), равно кројене са дужином до чланака. Муслимани су некад носили, а и данас их носе планинци, *сукнене беле чакшире са црним гајтанима*. Сви типови чакшира имају унутарње џепове на боковима петље за каиш на струку и напред разрез са копчањем на дугмад.

На ногама им је истоветна обућа. Носили су беле *плетене чарапе* „бјелаче“ до чланака, *назувке* (приглавци, наглавци; позувак) од црне вуне са црвеним поплетом, *натикаче* од шарене или црне вуне (досезале су до средине стопала и штитиле су врх прстију), *обојке-подметаче* од белог сукна или од старих чарапа (у зиму стављани у опанке и џипеле) и *опанке*³³.

Преко кошуље православни су носили *копоран са рукавима* од црног сукна, са „V“ изрезом на преклоп и копчањем са „пуљкама“ — дугмадима. Украшаван је гајтанима. Уместо копорана користио се и црни, платнени *џемпер-прслук*. Муслимани су носили *џамадан са рукавима* од уваљаног белог и црног сукна истог кроја као копоран. Под утицајем градске ношње џамадан замењује *минтан* од црног или белог сукна, чохе или памука, а преко минтана се носио *фермен-прслук* занатске израде од црне, тегет и браон чохе или сомота. Спреда је био сасвим отворен и није се закопчавао. Муслимани су преко кошуље носили и прслук од црног сукна и без рукава. Дужи или краћи *капут* од црног или сивабог сукна су носили мушкарци обе религије, само су га муслимани касније почели носити. Истог је кроја као и женски: са дугим рукавима и са џеповима на боковима. Леђа су од две поле, рукави и предњице из једне поле са наглашеним реверима и без поставе. Веома ретко капут је имао са унутрашње стране џеп³⁴. Слични или истоветни су још били ткани појас, талаган, а специфичности су биле ћурак код муслимана и плетене рукавице код православних. *Ткани појас-пас* од разнобојне вуне дужине од 3 до 6 метара, ширине до 25 цм носио се преко кошуље, а понекад и преко џемпера, а имао је и ресе дужине до 25 цм. Муслимани су носили и *памучни појас* дужине до 15 м, ширине до 15 цм. *Талаган-чобанска кабаница са капуљачом* је била од црног или белог сукна. Био је различите дужине и ширине са рукавима до лакта или шаке. Талаган се

³² Доње гаће плетене од вуне су носили старији људи у Павином Пољу.

³³ Православни су осим чарапа носили и гете-докољенице плетене од црне вуне са шаром на врху.

³⁴ Од свих казивача сам добијала податке о капуту, али најсликовитије од Чебе Кајић из Лозне.

украшавао црним, зеленим или белим тракама-гајтанима. У селу Сутиван капуљача се звала „ћуралица“³⁵. „Без капуљаче нико није градио кабаницу“³⁶.

Ђурак мушки муслимански капут од зелене чохе постављен крзном од листице. Под утицајем града носили само богатији људи. Православни су у зимском периоду носили богато исплетене и украшене рукавице од разнобојне пређе. Плеле су се на пет или на једну иглу и то два типа: рукавице са пет прстију и рукавице посебно па-лац, посебно шака.³⁷

Из изложеног се види да се мушка народна ношња у проучаваним селима крајем XIX и почетком XX века безмало није разликовала, ако изузмемо понеки хаљетак, крој или вез и украс. Између два светска рата, код православних ретко је ко имао комплет црногорску ношњу, а само су имућнији и сахрањивани у црногорској ношњи³⁸.

Дечија народна ношња се није много разликовала од одраслих. За сасвим малу децу жене обе вероисповести су ткале *пелене* од тање пређе, конопље, лана и памука. Пелене су биле величине један метар са један и по метар и са њима су повијана деца, а и од њих су шивене кошуље, сукње, гаће за децу. Поред пелена користиле су подмечић (подметак дуж. 50 × 50 цм) од домаћег сукна и конопље, а са тканом, шареном, памучном *струком* се покривало дете у колевци или бешики. За повијање се користио плетени или ткани *повој* дужине до 10 м ширине до 15 цм.

Код православних су се једнако облачила и шишала мушка и женска деца (као и код муслимана) све до 10 године. Носила се *кошуља* од конопље и лана. *Ђудица-ђуде* је изједна сашивен хаљетак (и кошуља и гаће) и носила су је сва деца само је код мушке деце била раскројена, рашивена између ногу, тако да се није скидала приликом вршења нужде³⁹. Од 10. године девојчици се пуштала коса, уплитала у плетенице као код девојке, а и почињала је да носи ма-раму.

Код муслимана девојчици, осим *кошуље*, *чарапа* и *опанака*, везивали су *кецељу-опрељачу* ткану од вуне или конопље⁴⁰. Дечак је од 10. године носио хаљетке одраслог мушкарца (плетену капицу од беле вуне, ћулаф, конопљану кошуљу, црне или беле гаће од конопље, минтанић, џемпер, прслук-пуловер, беле чарапе, наглавке, опанке од говеђе коже с овчијом опутом).⁴¹

³⁵ Ружа Радевић из Сутивана.

³⁶ „Без капуљаче нико није градио кабаницу“ рече 90 година стара Новка Минић из Равне Ријеке (умрла 1987. г.).

³⁷ Рукавицу са два палца и шаком добио је на поклон Етног. муз. СРЦИ-е од учитеља Смиљанић Пунише. Позната је и под именом „рукавица напацац“, а приликом рада се могла користити и на левој и на десној руци. Служила је и за игру у зимским, дугим ноћима — деци се показивао зец (рука, рукавица и сенка). Таква рукавица је први примерак у нашем музеју.

³⁸ Познато је у Павином Пољу да је Манојло Зековић имао црногорску ношњу кад се женио (димије, џамадан, докољенице су биле мушке чарапе „подвођице“ и кожне ципеле. Тадиша Лековић, учитељ из Павина Поља).

³⁹ Код православних у Павином Пољу. Постоји и изрека „док је срас; није прао“ — мисли се на ђудицу код дечака.

⁴⁰ Бандић Синан и Чиндрак Заим из Бистрице.

Муслиманска свакидашња народна ношња у кући Караметовића из Прушке
— Бијело Поље

Опанци су обућа и православних и муслимана у проучаваним селима бјелопољске општине. Правили су се од сирове и сушене коже, као и од штављене коже. За опанке су користили свињску (православни), коњску, говеђу кожу, а од овчије и козије се резала опута.

Сирова кожа овце или говечета се стављала 8—10. дана у со и трице-мекиње. После тога кожа се ширила на 3—4 дрвета, шипке и постепено се сушила на сунцу, испод стрехе. Сирова кожа се сушила и на тавану на диму без штављења.

Просушена кожа се мерила *чапицом од дрвета* и са њом се одређивала величина коже за опанке. Тада се секла у *фаше* или *шните* које би се сквасиле у води, да би се скружио облик опанка за стопало детета или одраслог. Опанак се стављао на калуп „опанчар“ тек кад би се на скруженој кожи начиниле рупице (*зумбаном*, *чивијом*, *набојцем* или *бритвом*) кроз које се провлачила „околоматила“ опута. Поплет опанка се прво радио од носа опанка, па *врнчанице* (фрнчанице) —хоризонталне линије опанка (по ширини), па *поплет* од носа према

чланку-вертикалне линије, које су се радиле од четири, шест или осам нити. На задњем делу опанка, изнад пета, стављане су „жабице“ — парчад коже уметнута кроз поплет у облику листића, троуглова и дрвећа. Такви опанци — богато урађени — познати су као опанци „чекркаши“ код православног живља. За везивање опанка служила је опута (1—3 струка) која се провлачила кроз цели поплет опанка, ивицом. Та опута је позната под именом „обувача“ или „кајаси“.

Опута се правила од коже и црева овце и козе. Кожа се ножем секла у ширини од 0,5 до 1 цм. Тако уско исечена кожа се киселила у води, после чега се сукала и упредала на дрво-даску и остављала да се суши 1—5 дана. Са даске се намотавала у клупко и као таква користила се за опанке.

Опанке су правили и жене и мушкарци. Баба Чеба Кајић из Лозне је правила 7—8 пари опанака за једну ноћ. Безмало сви мушкарци су умели да праве опанке. Кнежевић Јеврем из Сутивана је правио опанке за своју жену и децу, а исто и Тамил Бандић и Зито Чиндрак из Бистрице. Лека Чачак је био чувени опутар у Бијелом Пољу. Ибрахим Фетаховић у Бистрици је држао дућан и продавао опуту на метре и растегљаје (1,5 м). Један растегљај је коштао круну, а за динар се добијало четири растегљаја (шест метара).

Између два светска рата осим опанака носили су се и гумени опанци, ципеле (кондуре-кондре) и чизме. Смајо Ђустендић је био познати кондурџија-обућар у Бијелом Пољу и околини.⁴¹

*
* *

Савремене промене у друштвеном животу одразиле су се и на ношњу у бјелопољској области. Данас је конфекцијска одећа завладала на сваком кораку. Имамо и комбинације хаљетака из ношње и хаљетака конфекцијске робе. Једино старије особе носе, као за пример, ношњу. Оне се најчешће срећу у неприступачним планинским селима као и данас веома ретке народне терзије (сеоске).

Данас у Бијелом Пољу, што никад није био случај, ради се новија-свитна црногорска ношња у РО „Бјеласица“ — Домаћа радиност једино у Црној Гори. Са њима сарађујемо и утичемо да се обнавља ношња што вернија оригиналу. Њихов сарадник је вредна црногорка Радмила Ракочевић која беспрекорно ради хаљетке црногорске народне ношње. Такав рад би требало и друштво да више подстиче.⁴²

⁴¹ Од свих наведених казивача у овом чланку добила сам податке о опанцима.

⁴² Прилажем три фотографије Батрић-Баћа Ракочевића, фотографа из Бијелог Поља:

Dušanika Ogar

THE FOLK COSTUME OF BIJELO POLJE

(referring to the methodology of collecting material in field)

— Summary —

This work deals with the traditional costume of Orthodox and Muslim population of Bijelo Polje area in Montenegro.

The main parts of woman's and man's costume of population of both religions are described in detail, after the previous presentation of the geographical and economic situation in the area, the material and making of the costume.

The author concludes that the social changes have resulted in the changes in the traditional costume and its replacement by readymade clothes.

This ethnographic material, which is a result of fieldwork, was gathered by the methods of observation and interview.